

Josep M. Castellet, Josep Ferrater Mora, Joan Fuster, Joaquim Molas i Baltasar Porcel. *Debat sobre [la] cultura catalana. Vallvidrera, estiu 1967*. Edició i pròleg de Jordi Cerdà Subirachs. Barcelona: L'Avenç, 168 p.

JORDI AMAT

Escriptor i filòleg (Espanya)

orcid.org/0000-0002-8533-5648

doi: <https://dx.doi.org/10.7238/dd.voi7.3167>

Entre el 8 i el 13 de juliol de 1959 es va celebrar a Lourmarin una trobada d'intel·lectuals per discutir l'estat i el futur de l'europeisme. Formalment aquell *rencontre* el convocaven una universitat i una fundació franceses, però al darrere d'aquest acte hi havia el Congrés per la Llibertat de la Cultura (CLC), el *think tank* per combatre el comunisme que la CIA havia posat en marxa mitjançant una reeixida operació encoberta. El CLC s'havia fundat el 1950. Tenia la seu a París i s'havia dotat d'eines d'intervenció diverses: revistes d'alta cultura en diverses llengües, organització d'exposicions i concerts, manteniment de comitès nacionals... També l'organització de trobades com la de Lourmarin. La dinàmica de treball d'aquests seminaris, que no eren acadèmics i comptaven amb participants de primera línia internacional, estava prou ben establerta. Prèviament a la celebració s'encarregaven una sèrie de ponències que els assistents rebien per correu dies abans de trobar-se, durant la reunió es llegien i després la nòmina selecta de convidats els discutia a porta tancada.

El de Lourmarin va ser un més dels molts seminaris que va organitzar el Congrés, però va incorporar una novetat que ens interessa. Per primera vegada hi van ser convidats intel·lectuals espanyols més o menys anti-franquistes. Un d'ells era el crític Josep Maria Castellet. Al cap d'un any el Congrés va organitzar un altre seminari internacional. Aquesta vegada va tenir lloc a Copenhagen i el tema de debat va ser l'estat del benestar. Castellet va repetir. De fet, ell seria el primer secretari del comitè espanyol del Congrés per la Llibertat de la Cultura, constituït com a tal a mitjan 1960. Durant uns set anys aquest comitè va organitzar diversos seminaris privats o clandestins. D'alguns en conservem les ponències; d'altres, les

ponències i les transcripcions dels debats; d'altres, res de res. N'hi ha que s'han publicat, com *Las ideologías en la España de hoy* (1972), testimoni d'una trobada del 1969 que va editar Seminarios y Ediciones —l'empresa en la qual es va reconvertir el comitè—, o un sobre federalisme celebrat el 1971 a Llinars del Vallès —Albert Manent en conservava una transcripció, que em va facilitar i que jo mateix vaig editar l'any 2010.

D'un d'aquests col·loquis —*Realismo y realidad en la literatura contemporánea*, celebrat a Madrid el 1963—, Castellet en va parlar a bastament a *Els escenaris de la memòria*. Les discussions que va sentir durant aquells dies a Madrid, tal com rememora al llibre, van fer entrar en crisi el paradigma del realisme històric que havia defensat a les seves dues antologies de poesia, la castellana i la catalana, que havia preparat juntament amb Joaquim Molas. Entre els assistents d'aquell col·loqui, també hi havia com a convidat Joan Fuster —Fuster havia rebut una beca del comitè espanyol per escriure un assaig sobre el País Valencià, que per força ha de ser *Nosaltres, els valencians*.

En aquella dècada daurada per als intel·lectuals que van ser els seixanta a Espanya, en què aquesta mena de reunions funcionaven com una proveta de la vida parlamentària i servien per plantar llavors democratitzadores (també per aprendre l'art del mandarinatge), el comitè local del Congrés per la Llibertat de la Cultura va organitzar els Coloquios Cataluña-Castilla, en què els intel·lectuals catalans van aprendre aquella ambiciosa dinàmica de treball.

És la mateixa dinàmica que Josep Benet hauria volgut regularitzar a través de les Jornades d'Estudis sobre Problemes de la Cultura Catalana Actual. Només es van celebrar en una ocasió. Va ser a principis del 1966 a casa de Fèlix Millet i Maristany —on s'havia fet el primer dels Coloquios Cataluña-Castilla—, i Benet en va redactar la ponència principal —usant Fuster, i molts pocs noms més, com a font d'autoritat. Tant Josep Maria Castellet com Joaquim Molas hi van intervenir amb breus ponències en què explicaven estratègies d'internacionalització de la cultura catalana. A l'Ametlla del Valès, bàsicament, hi van assistir intel·lectuals i burgesos. Uns burgesos que l'estiu del 1966 es van trobar per discutir sobre el futur de Catalunya a casa de Pere Duran Farell.

D'aquesta darrera reunió gairebé no en sabem res, però un escriptor en va donar notícia a un dels primers articles que va publicar a *La Van-*

guardia: era Baltasar Porcel. L'article en qüestió, titulat «Tiempo de crecimiento» i aparegut el 9 d'octubre de 1966, assenyalava l'any 1959 com un punt d'inflexió en l'evolució del país. Era un any significatiu en el pla econòmic —deia—, i també en el cultural, una afirmació que feia recolzant-se en un article de Molas inclòs a *La literatura de postguerra*: «Tiempo de crecimiento, pues, el que se inauguró en 1959 aunque nos echemos encima todos los jarros de agua fría que sean necesarios. Un tiempo en el cual estamos metidos y que, al menos uno lo espera, alcanzará su mayoría de edad». D'aquest temps de creixement el jove Porcel en volia ser un dels actors principals, i per aconseguir-ho, a banda del seu talent com a escriptor, usava com a eina per situar-se en el centre del país les entrevistes que feia a grans figures de la catalanitat (les publicava des de l'agost del 1965 a *Serra d'Or* i des del febrer del 1967 a *Destino*).

Diria que tota aquesta enumeració de noms, reunions i formats permet contextualitzar el *Debat sobre [la] cultura catalana*. No era un episodi desconegut. N'havia parlat Molas, l'havia sintetitzat Teresa Muñoz Lloret a la seva biografia de Castellet i Castellet mateix l'havia perfilat al retrat de Porcel que va incloure a *Tres escriptors amics*: «Per als que hi vam participar van resultar, en el record, una manifestació d'amistat que va perdurar al llarg dels anys». No era desconegut, però sí inèdit, i ara, per fi, s'ha publicat en l'edició del professor Jordi Cerdà Subirachs, que ens convida a llegir-lo gairebé com si fos una obra de teatre de cambra (amb les acotacions incloses).

De tots els participants en aquesta obra representada només un dia, de fet, tan sols quedaria per presentar el professor de filosofia Josep Ferrater Mora, que des del final de la Guerra Civil desenvolupava amb èxit la seva carrera acadèmica als Estats Units, que formava part de la xarxa del CLC i que als estius tornava a Catalunya i s'instal·lava al pis que tenia a Barcelona.

Per la documentació magnífica que ofereix escanejada la càtedra Ferrater Mora de la Universitat de Girona, sabem que Ferrater i Castellet es cartejaven com a mínim des del 1957. En la primera de les cartes, que teòricament havia d'incloure el qüestionari d'una entrevista que Castellet li volia fer per publicar-la a *Ínsula*, hi havia un paràgraf que no em sé estar de transcriure:

Les formes de la vida catalana és un llibre que voldria comentar llargament amb vostè. Però és, encara, un tema més difícil de tractar per carta que els altres: hi juguen sempre tantes i tan complexes emocions, sentiments i ressentiments, prejudicis, etc.! És clar tot això vostè ho supera i és precisament per aquesta raó que m'agradaria parlar de Catalunya («¡me duele Cataluña!» com cap dels catalanistes que em miren de reüll es podria creure) amb vostè.

Sabem que Ferrater va tenir notícia de l'encontre de Lourmarin —Paul Despilho li'n va fer un resum telegràfic per carta. Per una carta adreçada a Joan Oliver sabem que, com a mínim, en una ocasió havia sopat amb Joaquim Molas (convidava Fabià Estapé i també hi havia Manuel Sacristán). I sabem, també, que el gener del 1967 es va publicar a *Serra d'Or* l'entrevista que li havia fet Baltasar Porcel: «Em vaig presentar», explicava Porcel al text, «introduït per J.M. Castellet, alt i diplomàtic».

Moltes d'aquestes circumstàncies expliquen com inscriure el debat de Vallvidrera en la història intel·lectual d'aquell moment de fervor. Es tractava de reunir-se durant tot un dia a la casa on vivia Porcel i discutir un seguit d'assumptes entorn de la cultura catalana. Els cinc convidats tenien un tema encarregat, com evidencia la carta de Molas a Fuster que Cerdà reproduïx al pròleg. A partir d'una ponència, en aquest cas no distribuïda abans sinó presentada allà mateix, començava la discussió, que ben sovint derivava cap a la tertúlia. Les converses s'enregistrarien i, després de ser transcrites per un mecanògraf professional, Porcel els donaria forma perquè les publicqués Edicions 62, l'editorial de la qual Castellet era director literari i en què Molas dirigia la col·lecció «Antologia Catalana». A diferència del debat que Porcel va organitzar pocs anys després amb Aranguren, Laín i Ruiz Giménez, que sí que va aparèixer a les pàgines de *Serra d'Or* (i es va incloure després al volum *Debat català*), el de Vallvidrera no va passar de l'estadi de la transcripció. Fins avui, que ja podem llegir-lo, amb la gràcia de poder-ho fer precisament sense una reelaboració explícita sinó sentint-hi bategar l'espontaneïtat amb la qual s'anaven expressant tots els participants (i que en una edició formal, aleshores, sens dubte, s'haurien esporgat). Palpar el to informal però exigent és un dels principals interessos del llibre. Perquè el to que gastaven, ordenat en de Ferrater o ansiós el de Porcel, és un autoretrat de tots ells.

Però el principal interès d'aquesta edició és teletransportar-nos a la caixa negra d'aquell moment de fervor viscut pels seus protagonistes com un temps de reconstrucció. Tots ells pensaven dialogant com la cultura catalana havia de superar la fase resistencial, que naturalment valoraven però que ja consideraven closa. De fet, no és gens casual que els intel·lectuals emblemàtics de l'etapa resistencialista —Serrahima, Triadú, Benet— no haguessin estat convidats a la casa d'aquell Porcel de trenta anys que, passat pel sedàs de Josep Pla, es volia menjar un món que havia de ser nou o no seria. Perquè es tractava, precisament, d'aconseguir girar full i trobar la manera d'encarrilar la cultura catalana cap a la via de la modernitat. La consciència d'estar en un punt d'inflexió la compartien tots i tots volien delimitar l'etapa que havia de seguir i que volien liderar. Algunes idees les tenien clares. Parlaven de cultura de masses (hi ha més d'una menció a la Nova Cançó) o d'usar els grans canals de comunicació per plantejar els problemes, o també de la necessitat d'institucionalització de la cultura perquè fos veritablement viva.

La planificació cultural, plantejada amb ambició intel·lectual, és, doncs, el tema del llibre. La lectura de *Debat sobre [la] cultura catalana*, més enllà de valorar-lo com a document històric (que ho és, i fascinant), hauria de dur-nos a discutir sobre si allò que ells planificaven d'una manera més aviat intuïtiva s'ha materialitzat o no. Dit d'una altra manera, si allò que consideraven necessari perquè la cultura catalana fos normal es va implementar o no durant l'etapa de la normalització. Em sembla difícil qüestionar que la institucionalització d'un sistema cultural autònom es consolidés al Principat (amb la Fira de Frankfurt com a coronació), però alhora cal dir que no s'ha consolidat una reciprocitat que els assistents entenien com a necessària per a la modernització de la cultura catalana: l'articulació en peu d'igualtat d'un espai català, valencià i balear, un espai que no consideraven existent només per l'ús compartit d'una mateixa llengua sinó sobretot per la pertinença a una mateixa «comunitat nacional» (per dir-ho amb l'expressió que Fuster fa servir al final de la ponència sobre els Països Catalans que ell mateix havia obert).

Perquè a la fi, com passa gairebé sempre que s'han plantejat aquests debats, la cultura no és el tema en ell mateix sinó que queda fos en la discussió sobre llengua, política i Estat. I, arribats a aquest punt, la sensatesa

que a Ferrater Mora li donava la distància fixa el punt mort on estem condemnats a arribar: «Escolteu, em sembla que plantegeu uns quants problemes que són insolubles».

This work is subject to a [Creative Commons Attribution 4.0 International Public License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).